

Strategija in menedžment knjižničarstva madžarske narodne skupnosti v Sloveniji

Strategy and the management of libraries of the Hungarian nationality in Slovenia

Judit Zágorec-Csuka

Dvojezična osnovna šola 1 Lendava, Dvojezična šolska knjižnica, Kranjčeva 44, 9220 Lendava

E-mail: judit.zagorec@siol.net

Povzetek: Avtorica obravnava strategijo in menedžment knjižničarstva madžarske narodne skupnosti v Sloveniji na narodnostno mešanem območju Prekmurja in v Evropski uniji, ki ponuja nove poti in priložnosti za narodnostno knjižničarstvo, v okviru katerih se lahko madžarska narodnost vključi v »inteligentno regijo« in uresniči informacijsko družbo kot družbo znanja in inovacij. V tej atmosferi postaja dominantno tudi digitalno knjižničarstvo.

Ključne besede: strategija, digitalno knjižničarstvo, poslanstvo, vizija, SWOT - analiza, oddelek za hungaristiko, COBISS, dLib, Madžarska digitalna knjižnica/Magyar Elektronikus Könyvtár, Library Europeana, multikulturne knjižnice, madžarska narodna skupnost večkulturnost.

Abstract: The author addresses the strategy and the management of libraries in the Hungarian bilingual areas in Slovenia, where different nationalities reside in Pomurje and the European Union, and offers new ways for the libraries to enable the Hungarian minority to participate in the 'intelligent region' of the information society, as a society of knowledge and innovations. It all leads to the domination of digital librarianship.

Key words: strategy, digital librarianship, mission, vision, SWOT analysis, department for hungarico, COBISS, dLib, Hungarian digital library/Magyar Elektronikus Könyvtár, Library Europeana, multicultural libraries, Hungarian nationality, cultural varieties.

1. Uvod

Evropska unija je nova pot in priložnost tudi za narodnostno knjižničarstvo v Sloveniji. V okviru Evropske unije se madžarska narodna skupnost lahko vključi v »inteligentno regijo«. V okviru tega se lahko uresniči tudi informacijska družba kot družba znanja in inovacij. V tej atmosferi postajata dominantna e-gospodarstvo in digitalno knjižničarstvo. V Lendavi je potrebno zgraditi novo multikulturno knjižnico, ki bo lahko pomembno prispevala k ohranitvi identitete madžarske narodne skupnosti. Knjižnica bi posredovala iz svojih podatkovnih baz digitalno gradivo v Digitalno knjižnico Madžarske. Na oddelku za hungaristiko pa bi knjižničarji lahko izvajali nove storitve za pripadnike madžarske narodne skupnosti.

Večkulturna knjižnica je uveljavljen pojem, kar je v prvi vrsti zasluga Sekcije za knjižnično službo večkulturnim populacijam pri IFLI. Njen dosežek je »Manifest o večkulturnih knjižnicah«, ki je zasnovan na treh osnovnih načelih (Nielson 2007). V večkulturne knjižnice se morajo preoblikovati vse

vrste knjižnic, čeprav se običajno misli le na splošne knjižnice. Večkulturni servis ni neka posebna storitev knjižnice, ampak je integriran v temeljni program njene dejavnosti. Pri načrtovanju dela je treba predvideti posebno skrb za kulturno-jezikovne manjšine, marginalne skupine itd. Za večkulturnost se mora odločiti vodstvo knjižnice, ker se to samo od sebe zgolj z osebno zavzetostjo posameznih knjižničarjev ne more zgoditi. Postati mora ena od osnovnih sestavin strategije knjižnice. Osnovni dejavnik uspešne komunikacije in kooperacije je medsebojno spoštovanje ljudi različnih kultur, temelječe na pravilu »Nič ni brez njih«. ¹ Potreben je holističen pristop, ker je treba za doseganje cilja

¹ Franci Pivec: Večkulturne knjižnice za medkulturni dialog. In: Nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió területén – Narodnostne knjižnice v Sloveniji in njihovi partnerski odnosi v Evropski uniji. Lendava. Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010, 21-33.

brezpogojno upoštevati vse vidike večkulturnosti. Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti, katere program obsega tudi vsebine za madžarsko manjšino, mora ustvariti vse zgoraj omenjene pogoje in razmišljati v smeri večkulturnosti tudi v bodoče. Potrebuje tudi strategijo za narodnostno knjižničarstvo.

2. Čemu služi strategija narodnostnega knjižničarstva v mikro- in makrokozmosu Pomurske regije?

Čemu služi strategija narodnostnega knjižničarstva v mikro- in makrokozmosu Pomurske regije? Strategija vsebuje *poslanstvo* (mission) in *vizijo*, na katero se nanašajo vsi cilji, ki se bodo uresničili na določenih področjih (objektives) knjižničarstva v prihodnosti. Strategija zahteva analizi PGDT in SWOT, ki se nanašata na določanje in merjenje kakovosti storitev ter stanja v knjižničarstvu. S pomočjo menedžmenta, ki pomeni sposobnosti, spretnosti, kompetence, didaktiko, sredstva, lahko knjižnice v bodočnosti uresničijo svoje poslanstvo, cilje in vizije.² Brez merjenja kakovosti ni realne slike o knjižničarski stroki. Potrebno je tudi slediti domačim in tujim trendom v knjižničarstvu.

2.1 NAČRTOVANJE - zunanja in notranja analiza okolja

- **PGDT analiza: politična, gospodarska, družbena in tehnološka**
 - **politična:** uvajanje političnih reform, izoblikovanje novih struktur, strokovni argumenti pred odločitvami vlade, politika zajema celotno družbo,
 - **gospodarska:** recesija, zakon o proračunu, zakon o knjižničarstvu, inštitucije, ki imajo povezovalno vlogo v knjižničarstvu,
 - **družbena:** uvajanje reform lahko prinaša labilnosti, problemi, ki nastajajo zaradi sprememb na socialnem področju, zapostavljene in ogrožene skupine, narodnosti itd.,
 - **tehnološka:** permanentno razvijanje informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) in infrastrukture, povečala se je zahteva za digitalizacijo gradiva.
- **SWOT analiza: prednosti, pomanjkljivosti, možnosti in nevarnosti narodnostnega knjižničarstva**

- **prednosti:** primerno financiranje, kakovostne storitve, razvita tehnologija, konkurenčnost, strokovnost,
- **primanjkljaj:** pomanjkanje finančnih sredstev in strategije, slaba kakovost storitev, slabo povpraševanje, pomanjkanje strokovnosti in evalvacij,
- **možnosti:** pojav nove skupine uporabnikov, razširitev novih storitev, npr. v bolnišnicah, v domu starejših, odpiranje novih oddelkov,
- **nevarnosti:** neprimerna politika vlade, demografska ogroženost, pojav nove konkurence, kajti informacije lahko posredujejo tudi druge inštitucije, sprememba bralnih navad uporabnikov itd.

2.2 Strategija obnove lendavske dvojezične knjižnice

Pri strategiji obnove oziroma novogradnje lendavske knjižnice je potrebno po Faulkner-Brownovi teoriji upoštevati 10 pomembnih pogojev:³: fleksibilnost, kompatibilnost, praktičnost, ekstenzibilnost, večbarvnost, organiziranost, udobnost, stalno okolje, varnost in varčnost. Omenjene kriterije je treba upoštevati pri obnovi oziroma novogradnji knjižnice. Oddelek hungaristike, ki bi bil namenjen madžarski narodnosti, bi bil inovacijski projekt knjižnice. Oddelek hungaristike bi služil razvijanju znanja narodnosti v informacijski družbi. Dobrodošel bi bil seveda tudi Slovencem, ki jih zanima madžarska kultura in literatura. Za doseganje zelenih rezultatov v prihodnosti na področju knjižničarstva, je potrebna vizija. „Če imaš vizijo, si na poti od neznanega v znano, od danes do jutri. Pojdite tja, kjer ni poti, in ustvarite svoje sledi!“ Pri načrtovanju nove oziroma prenovljene knjižnice bo potrebno upoštevati *zgodovino* Knjižnice Lendava, prednosti mestnega jedra v Lendavi, okolje, v katerem se knjižnica nahaja, materialne vire Občine Lendava in danosti sedanje knjižnice. Nova oziroma prenovljena knjižnica bi služila digitalnemu knjižničarstvu tako v Sloveniji kot na Madžarskem, v okviru katerega lahko iščemo možnosti za partnerske odnose tako na državni kakor na regionalni in lokalni ravni. Potrebno bo bolj sistematično predstaviti našo kulturno dediščino v digitalnem okolju v dveh kulturah, v dveh jezikih in tudi v medkulturnem dialogu oziroma simbiozi, ki bo zrcalo naše preteklosti, sedanosti in načrtov v bodočnosti. V novi knjižnici bo potrebno načrtovati delo knjižničarjev in izvajanje programov v okviru oddelkov za

² Skaliczky Judit-Zalainé Kovács Éva: Minőségmenedzment a könyvtárban. Veszprém-Budapest. Veszprémi Egyetemi Kiadó, 2003.13-176.

³ Faulkner-Brown, H.: Planning and designing library buildings V : Library buildings, (Vir: Korže-Strajnar, A.: Splošno izobraževalno knjižničarstvo v Sloveniji.. www.nuk.uni-lj.si/dokumenti/ Novljan_prostor_za_tri.ppt -)

hungaristiko, slavistiko, domoznanstvo in e-gradivo. Pomembna je tudi vizualna podoba knjižnice in izdelava primernejše spletne strani. Poslanstvo knjižnice mora temeljiti na dvojezičnosti, ki je dvojno

okno v svet, sožitje dveh narodov. Strategija je le načrt, da bo stanje in delovanje knjižnice v prihodnosti boljše.

Slika 1. Knjižnica Lendava/ Könyvtár Lendva

2.3 Koncept, cilji in delovanje podatkovnih baz madžarske narodne skupnosti

Preko podatkovnih baz bi posredovali informacije o madžarski narodne skupnosti v virtualni prostor in z njim povezovali digitalne poti iz Madžarske (Digitalna Knjižnica Madžarske, MEK), Slovenije (dLib, Digitalna knjižnica Slovenije) z Evropo (Library Europeana, Bruselj). Narodnostno knjižničarstvo mora delovati v multikulturnem okolju na podlagi *pozitivne diskriminacije*. Narodnostne knjižnice morajo biti v slovenskem okolju *fleksibilne*. Delovati bi morale na podlagi *partnerstva* z madžarskimi knjižnicami ter z ostalimi knjižnicami Evrope.

Slika 2. Bruselj, 2010, skupna slika udeležencev Mednarodne konference evropske komisije o prevenciji drog. Dr. Judit Zágorec-Csuka (prva z leve v prvi vrsti), knjižničarka iz šolske knjižnice DOŠL Lendava, je bila izbrana kot predstavnica Slovenije.

Predstavila je svoj projekt dobre prakse z naslovom Prevenција drog s pomočjo knjig.

2.4 Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota – narodnostni program

Od leta 1875 dalje pa vse do priključitve Prekmurja Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS), so v M. Soboti delovale madžarske društvene knjižnice. Pokrajinska in študijska knjižnica (PIŠK) deluje kot regionalna knjižnica od leta 1973. Leta 2004 so zgradili novo stavbo knjižnice, ki ima bogato domoznansko gradivo in aktivno sodeluje z madžarskimi knjižnicami v županijah Zala in Vas na Madžarskem.⁴ Na podlagi reciprocitete izvaja mednarodno izmenjavo knjižničnega gradiva z Madžarsko. Oskrbuje Porabske Slovence s slovenskim knjižnim gradivom. Največ sodeluje z regionalno knjižnico Berzsényi Dániel iz Szombathelya, posebej na strokovnem področju, saj skupno organizirata mednarodne konference in strokovno izpopolnjevanje narodnostnih knjižničarjev. Pokrajinska in študijska knjižnica ima dvojezične krajevne knjižnice na Goričkem v Prosenjakovcih (Pártosfalva), v Motvarjevcih (Szentlászló), Domanjševcih (Domonkosfa) in na Hodošu (Hodos). Za madžarsko narodno skupnost bi bil velik korak naprej, če bi omenjene dvojezične krajevne knjižnice dobile internetno povezavo, kajti to bi oživilo delovanje omenjenih knjižnic, ki so

⁴ Papp József: Új épületben a muraszombati könyvtár. Könyvtári Levelezőlap. 2004. 3. sz. 22-23.

oddaljene od urbanih središč Prekmurja. Po analizi SWOT ima PIŠK dobre pogoje za razvoj tako na državni kot na mednarodni ravni. Pomanjkljivost regionalne knjižnice pa je, da premalo koristi sredstva iz skladov Evropske unije in premalo sodeluje v evropskih projektih. Nima oddelka za hungaristiko, kljub temu da je bil ta načrtovan že pri gradnji nove knjižnice. Premalo je digitaliziranega madžarskega gradiva, čeprav je digitalizacija že svetovni trend. Možnosti regionalne knjižnice vidim v evropskih projektih, saj knjižnica uspešno uresničuje

meddržavno sodelovanje, ki poteka že 50 let, torej ima na tem področju bogato tradicijo. Nevarnosti knjižnice so v tem, da nima dobro izdelane regionalne strategije, in da se premalo ukvarja z digitalizacijo regionalnega, tako slovenskega kot madžarskega gradiva. Madžarska narodna skupnost na Goričkem je demografsko ogrožena (staranje ljudi, odseljevanje, vse manjša populacija učencev v osnovnih šolah itd.) in tudi zato je nujno krajevne knjižnice na Goričkem bolje opremiti ter zagotoviti ustrezno informatizacijo.

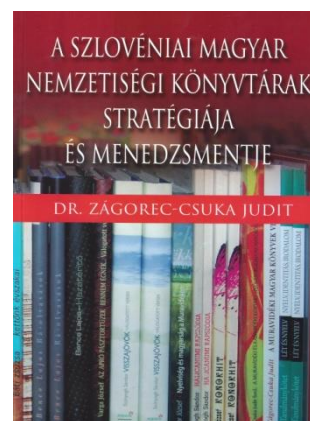

Slika 3. Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota.

2.4 Stanje in vizija dvojezičnih šolskih knjižnic v Pomurju

Dvojezične šolske knjižnice imajo v večkulturnem okolju pomembno vlogo pri utrjevanju sožitja, povezovanju in kulturnem dialogu med Slovenci in Madžari v Pomurju. Dvojezične šolske knjižnice osnovnih šol v Lendavi, Genterovcih, v Dobrovniku in v Prosenjakovcih ter knjižnica Dvojezične srednje šole Lendava imajo skupaj blizu 30.000 enot madžarskega gradiva in morajo biti odprte za dve kulturi in dva jezika, torej so dvosmerne tako pri pouku kot pri razvijanju bralne kulture ter pri zbiranju gradiva. Morajo biti odprte, vendar tudi kritične do evropskih trendov v knjižničarstvu. Po SWOT analizi so prednosti omenjenih knjižnic v tem, da so pomembni integratorji med dvema kulturama in ohranjajo 50-letno dvojezično tradicijo tako v svojih knjižničnih zbirkah kot v svojih programih. Njihove pomanjkljivosti pa so, da še niso v celoti povezane v COBISS – spletni knjižnični integralni sistem. Njihova informatizacija ni enotna, je dvosmerna. Nekateri se vključujejo v integrativni knjižnični sistem COBISS, ki deluje na državnem nivoju, druge pa v sistem WIKNJ, ki ne deluje na državni ravni. Dvojezične šolske knjižnice imajo relativno malo sredstev za nakup raznolikega knjižničnega gradiva in nimajo specialne zbirke za izvajanje narodnostnega programa. Možnosti teh knjižnic vidim v hitrejši in boljši informatizaciji ter v uvajanju novih storitev, npr. bibliopedagoških ur (KIZ), preko katerih bi bilo mogoče posredovati več znanja iz madžarske literature, zgodovine ter kulture. Tudi te knjižnice bi

morale dosledno izvajati narodnostni program, ki je dodatni program dvojezičnih knjižnic. Nevarnosti teh knjižnic vidim v tem, da se zmanjšuje število učencev, s tem tudi učencev madžarske narodnosti, kar je hkrati demografski problem Občine Lendava. Ko učenci madžarske narodnosti iz skupine, kjer se učijo madžarski jezik kot materni jezik preidejo v skupino, kjer se učijo madžarski jezik kot jezik okolja, sčasoma postanejo slabši bralci, kajti od njih zahtevajo manj kompetenc. To se kasneje odraža tudi v njihovi bralni kulturi.

Slika 4. Strokovna knjiga dr. Judit Zágorec-Csuka z naslovom *Strategija in menedžment knjižničarstva madžarske narodnosti v Sloveniji/A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje*. Pilisvörösvár-Kapca,

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Kapcai Helyi Közösség, 2012. 1-99.

3. Zaključki

Preko podatkovnih baz bi posredovali informacije o madžarski narodne skupnosti v virtualnem prostoru in z njim povezovali digitalne poti iz Madžarske (Digitalna Knjižnica Madžarske, MEK), Slovenije (dLib, Digitalna knjižnica Slovenije) z Evropo (Library Europeana, Bruselj). Narodnostno knjižničarstvo mora delovati v multikulturnem okolju na podlagi *pozitivne diskriminacije*. Narodnostne knjižnice morajo biti *fleksibilne* v slovenskem okolju in morale bi delovati na podlagi partnerstva z madžarskimi knjižnicami ter z ostalimi knjižnicami Evrope. Osnovno vprašanje je: Kako uspešno se vključuje madžarska narodnost v Prekmurju v projekte Evropske unije in kako uspešno so dvojezične knjižnice v evropskem prostoru? Izgradnja informacijske družbe je svetovni proces. V tem procesu so tudi narodnostne knjižnice, ki gradijo svojo informacijsko družbo, ter tudi madžarsko-madžarske odnose (madžarska narodnost-madžarsko knjižničarstvo). Te poti morajo definirati v svojih programih in objavljati konkretne rezultate iz vsakdanjega življenja narodnosti. Njihova univerzalna odgovornost je, da zgradijo svoje podatkovne baze, digitalizirajo madžarsko gradivo in mobilizirajo svoj kader za obdelavo in za storitvene dejavnosti. Na podlagi teh bogatih izkušenj bi morali harmonizirati skupne programe, npr. digitalizacijo gradiva, in s pomočjo evropskih sredstev (Interreg program, Evropski regionalni razvojni sklad) priti do Evropske digitalne knjižnice (The Library Europeana). Poti in možnosti so dane, potrebujejo le strategijo za doseganje teh ciljev. V Evropski uniji veljajo dobri partnerski odnosi. Madžarska narodnost je več kot 50 let gradila dobre odnose z županijskimi knjižnicami v Sombotelu in Zalaegerszegu ter z ostalimi mestnimi knjižnicami v Lentiju in Nagykanizsi, celo na državni ravni z narodno knjižnico Országos Széchényi Könyvtár. Na podlagi teh bogatih izkušenj bi morali harmonizirati skupne programe, npr. digitalizacijo gradiva, in s pomočjo evropskih sredstev (Interreg program, Evropski regionalni razvojni sklad) priti do Evropske digitalne knjižnice (The Library Europeana). Poti in možnosti so dane, potrebujejo le strategijo za doseganje teh ciljev. Na Univerzi v Mariboru deluje na Katedri za madžarski jezik in književnost knjižnica katedre, ki ima 6500 enot madžarskega gradiva, ki služi študentom madžarskega jezika in književnosti. Le-ti potrebujejo pri študiju madžarsko leposlovno in strokovno literaturo. Informatizacija omenjene visokošolske knjižnice je v teku, nalogo izvaja Miklošičeva knjižnica, ki deluje v okviru Univerze v Mariboru.

Literatura

1. ZÁGOREC-Csuka Judit: A muravidéki magyar könyvek világa. Pilisvörösvár–Lendva, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület–Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 2010.
2. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában – az európai integrációs folyamatok tükrében. Narodnostne knjižnice v Sloveniji – v ogledalu procesa evropske integracije. Bibliotheken für die Minderheiten in Slowenien – im Spiegel des europäischen Integrationsprozessen.* In: Kisenbbségi oktatás és gyermekirodalom; Manjšinsko šolstvo in otroška literatura; Minderheitenschule und Kinderliteratur. Muravidék, Rábavidék, Magyarországi németek (tanulmánykötet, szerkesztő: Ruda Gábor). Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. Pilisvörösvár. 2003. 156–193.
3. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában és partnerkapcsolataik az Európai Unió területén.* In: Zalai Könyvtári levelező 2008/1, Zalaegerszeg, 2008. 29–31.
4. ZÁGOREC-CSUKA, Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Alcím: A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, doktori disszertáció. 2007.
5. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Stanje šolskih knjižnic v Pomurju. (A muravidéki iskolai könyvtárak helyzete).* Šolske knjižnice včeraj, danes, jutri. (tanulmánykötet: a szlovén könyvtárosok 1. kongresszusának anyagát tartalmazza, főszerkesztő: Majda Steinbuch; szerkesztők: dr. Melita Ambrožič, mag. Stanislav Bahor, Nataša Kuštrin Tušek). Šolska knjižnica, 14. évf. 3. sz. Ljubljana. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2004. 233–237.,
6. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A iskolai könyvtárak helyzete Szlovéniában. A szlovéniai könyvtárostánárok első kongresszusa Radencin.* In: Könyvtári Figyelő 15.(51) évf. 2005. 2. sz. 340–343. ISSN 0023-3773.
7. ZÁGOREC-CSUKA Judit: Sodobno poslovanje dvojezičnih šolskih knjižnic v Pomurju. Mednarodna konferenca v šolski knjižnici Dvojezične osnovne šole I. Lendava. In: Šolska knjižnica, 2007. letnik 17, št. 1. str. 50.
8. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Dvojezične šolske knjižnice na območju Pomurja, na katerem živi madžarska narodnost. Kako uresničevati cilje dvojezičnih knjižnic v medkulturnem dialogu v Evropski uniji? / Bilingual school libraries in the area of Pomurje, the area of Hungarian*

minority. How to realize the goals of bilingual libraries in the intercultural dialogue in the European Union?. In. Šolska knjižnica, 2008. letnik 18, št. 3–4, str. 186–196.

9. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A muravidéki nemzetiségi könyvtárak pályázati lehetőségei az Európai Uniónál. Összefogás a fejlődésért.* In. Nemzetiségi iskolák Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában, Narodnostne knjižnice na Madžarskem, na Slovškem in v Sloveniji. Narodnostne knjižnice na Madžarskem, na Slovaškem in v Sloveniji. Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2011. 209–217.
10. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje.* Pilisvörösvár-Kapca, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Kapcai Helyi Közösség, 2012. 1-99.